

Вадим Прокопов

*Аспірант Дніпровського
національного університету імені
Олеся Гончара*

Стаття розглядає форми проведення дозвілля та відзначення свят у відділах УПА й підпіллі ОУН на теренах Закерзоння в 1943—1947 рр. Показано, що в повстанців був невеликий вибір того, як проводити свій вільний час, однак, усе одно, це давало змогу згадати про мирні часи та відпочити. З'ясовано, що в ОУН і УПА найбільше відзначали релігійні та патріотичні свята — важливі суто для оунівської спільноти. Показано, що упівські свята відігравали ідеологічно-пропагандистську та компенсаторну функції.

Ключові слова: ОУН, УПА, Закерзоння, свята, дозвілля, відпочинок, Великдень.

Vadym Prokopov

Leisure and Holidays of UPA and OUN Fighters in Trans-Curzonja 1943—1947

The article examines forms of leisure activities and holidays celebrations in UPA units and OUN underground in Trans-Curzonja 1943—1947. It is demonstrated, that insurgents had a narrow choice of how to spend their free time, although this still gave opportunities to recall peace time and rest. It is found out, that most of all religious and patriotic (significant only for OUN community) holidays were celebrated in OUN and UPA. It is shown, that insurgent holidays played ideological and propagandist as well as compensatory functions.

Key words: OUN, UPA, Trans-Curzonja, holidays, leisure, rest, Easter.

ДОЗВІЛЛЯ І СВЯТА ВОЯКІВ УПА ТА ОУН НА ЗАКЕРЗОННІ 1943–1947 рр.

У сучасній історичній науці стає все більш популярною історія повсякдення — вивчення різноманітних граней життя людей та суспільств минулих епох. Збагатити цей напрям можуть міждисциплінарні підходи, один з яких — історична антропологія. Історики українського визвольного руху, наразі, лише починають впровадження цього дослідницького методу у своїй тематиці. У нашій розвідці ми спробуємо розглянути питання дозвілля та свят у повстанському побуті та повсякденні. Описуючи зовнішній бік святкування, ми намагатимемося відтворити внутрішнє ставлення та переживання подій самими повстанцями та підпільниками.

Історіографія визвольного руху на Закерзонні доволі розлога¹. Однак праць, які описують саме повсякденні аспекти боротьби, на жаль, мало. У нарисі про УПА на Закерзонні М. Іваника є стаття про «повстанські будні», де подана коротка інформація про свята, повстанський спосіб життя². У статті О. Пагірі на основі усних джерел стисло описані варіанти проведення дозвілля бійцями УПА, в тому числі й на Закерзонні³. В науково-популярних енциклопедичних виданнях про УПА висвітлено особливості свят, харчування в УПА⁴.

¹ В'ятрович В. Рейди УПА теренами Чехословаччини. — Торонто; Л.: «Літопис УПА», Бібліотека, Т. 2, 2001; В'ятрович В. Український визвольний рух на Закерзонні в 1944–1947 роках // Український визвольний рух. — Л., 2008. — Зб. 12. — С. 181–196.; Киричук Ю. Український національний рух 40–50 років ХХ століття: ідеологія і практика. — Л., 2003. — С. 254–266.; Мороз В. Перемиська Воєнна округа УПА «Сян» (1944 р.) // Український визвольний рух. — Л., 2012. — Зб. 17. — С. 259–335.; Мотика Г. Від Волинської різанини до операції «Вісла» польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. — К., 2013; Русначенко А. Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні Рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50 х рр. — К., 2002. — С. 179–207.

² Бастіон і Батурич. УПА та підпільна адміністрація ОУН в Ярославщині, Любачівщині та Томашівщині в рр. 1944–1947: Документи та матеріали / Упор. М. Іваник, М. Бохно. — Л., 2012. — С. 404–448

³ Пагіря О. Повсякденне життя вояків УПА крізь призму усної історії // Вісник Київського Національного університету ім. Т. Шевченка. — 2012. — Вип. 111. — С. 41–43.

⁴ Музичук С., Марчук І. Українська Повстанча Армія. — Рівне, 2006; Українська повстанська армія. Історія нескорених. — Л., 2007

Також корисними є науково-популярні статті, в яких показані різні сторони повсякденного життя УПА та ОУН. О. Пагіря описує різні аспекти повстанського побуту і дозвілля⁵. Широке коло практик дозвілля та свят продемонстровані у статті М. Гавришко⁶.

Джерельна база. У першу чергу нас будуть цікавити джерела особистого походження, бо при вивченні повсякдення основним об'єктом є людина та її сприйняття дійсності. Через мемуарні джерела, усні спогади, щоденники можна реконструювати дозвілля та свята у житті комбатантів УПА на Закарпатті. Наративи будуть доповнені документальними джерелами, в яких зафіксовані організаційні та комунікативні аспекти життєдіяльності українських комбатантів.

Дозвілля повстанці УПА та підпільники ОУН на Закарпатті проводили, як і всі люди в екстремальних умовах — намагались відволіктись від суворої дійсності, що їх оточувала. Дозвілля зазвичай вважають за вид діяльності, направлений на задоволення фізичних, соціальних та духовних потреб у вільний час через розваги та відпочинок.

Згідно з етимологічним словником, української мови слово «дозвілля» походить від слів «дозволити» = «схвалити» або «воліти» = «захотіти», «вибрати», «мати волю до чогось»⁷. Відповідно, у цій статті ми висвітімо лише ті приклади дозвілля, які повстанці на Закарпатті могли собі дозволити у відведений (схвалений) керівництвом час. Інші випадки відпочинку та вільного проведення часу можна зарахувати до несанкціонованого дозвілля, тобто — порушення дисципліни у військовий час. Для прикладу, у своїй статті про дозвілля бійців УПА М. Гавришко зводить ці два варіанти дозвілля в один, що — на нашу думку — не є коректним⁸.

⁵ Пагіря О. *Життя по-повстанськи*. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/62083>

⁶ Гавришко М. *На сон давали не більше восьми годин на добу*. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/history-journal/_na-son-davali-ne-bilshe-vosmi-godin-na-dobu/686834

⁷ *Етимологічний словник української мови: В 7 т. / гол. ред О. С. Мельничук. — К., 1985. — Т. 2: Д — Коці / Укл.: Н. С. Родзевич та ін. — 1985. — С. 102—103*

⁸ Гавришко М. *На сон давали не більше восьми годин на добу*. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/history-journal/_na-son-davali-ne-bilshe-vosmi-godin-na-dobu/686834

Повстанці та підпільники ОУН і УПА на Закерзонні найчастіше користались дозвіллям у період постоїв та зимувань. Під час квартирування в селах вечорами вояки УПА співали повстанських пісень. За спогадами бійців у таких випадках грали музики, молодь танцювала, стрільці разом з місцевими дівчатами розмовляли та жартували і також долучались до танців⁹. Підпільниця М. Савчин згадувала, що «пісня була улюбленою розривкою для повстанців... вона змінювалась, залежно від обставин, але ніколи нас не покидала»¹⁰. В сотнях УПА Перемиського куреня був власний стрілецький хор, який виконував пісні на свята та урочистості. Диригентами були лікар 'Шувар', ройовий 'Лоза', а часом сам сотенний М. Дуда-‘Громенко’¹¹. Свої хори були й в інших сотнях УПА на Закерзонні¹². Вояки підвідділу «Вовки», рейдуючи Підляшшям, квартирували у польських селах, де «разом з поляками забавлялися весело танцями і іншими товариськими грами»¹³. Піснями завершували різні урочистості — військові присяги, свята¹⁴.

Під час зимового постою в лісі 1945—1946 рр. при лемківській сотні 'Дідика' була організована бібліотека, кожен міг позичити книжку для читання¹⁵. Відомо також, що у цей час невеликі бібліотеки існували у відділах «Ударники-4» ('Бурлака') та «Ударники-5» ('Громенко')¹⁶. Підпільники позичали книжки у місцевих селян для читання — в основному українську літературу¹⁷. Взимку у криївках, коли було вдосталь часу, так само читали книжки, грали в карти та розмовляли¹⁸.

⁹ Йовик І. Нескорена армія. — К., 1995. — С. 80; Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто; Л., 1999. — Т. 29: Гарасимів І. ("Палій") З юнацьких — мрій в ряди УПА. — С. 153

¹⁰ Літопис Української повстанської армії. — Торонто; Л., 1995. — Т. 28: Савчин М. Тисяча доріг. (Спогади). — С. 168.

¹¹ Борець Ю. УПА у вирі боротьби. — Накладом автора. 2004. — С. 101, 111—112, 120

¹² Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто; Л., — 2000. — Т. 30: Стебельський С. ("Хрін"), Конопадський О. ("Острроверх") Крізь сміх заліза. — С. 252

¹³ Літопис УПА. — Т. 39... — С. 134

¹⁴ Літопис УПА. — Т. 40... — С. 640

¹⁵ Літопис УПА. — Т. 29... — С. 158

¹⁶ Літопис УПА. — Т. 33... — С. 246

¹⁷ Літопис УПА. — Т. 37... — С. 116, 203—204

¹⁸ Літопис УПА. — Т. 37... — С. 235; Кордан А. Один набій з набійниці. Спомини вояка УПА з куреня «Залізняка» / ред. М. Дубас. — Торонто; Л., 2006. — С. 140

Боець сотні 'Біса' Євстахій Кметь до дозвільних занять по-встанців відносив: співи, читання книжок і підпільних часописів, гімнастичні вправи, риболовство, оповідання історій, споминів та анекдотів, різні ігри та забави. Шахи і доміно були загальним захопленням, з шахів постійно проводились турніри, а деякі умільці грали навіть «всліпу»¹⁹. Цікавим було ставлення до карт, їх: «...у сотні не дуже-то визнавали. Командир забороняв, а як вони десь і показувались, то по якомусь часі їх нищено»²⁰.

І. Кордан запам'ятав, що під час лісових постоїв у сотні 'Балая' були спортивні змагання. В сотні 'Громенка', за свідченнями Ю. Борця, старшини одного разу влаштували кінські перегони на великій галявині. Тоді, влітку 1945 р., на Закарпатті панував відносний спокій, і повстанці могли відпочити²¹. Хоча навіть в умовах великих облав та бойових дій операції «Вісла» повстанці намагались відволіктись. 22 травня 1947 р. при сотнях 'Крилача' та 'Бурлаки' був проведений шаховий турнір (який, напевно, тривав кілька днів), переможцями стали працівники СБ В. Гарабач-'Орач', І. Кривуцький-'Аркадій' та політвиховник сотні 'Бурлаки' Й. Вівчаровський-'Євген'²².

Свята. Розважали та втішали учасників визвольного руху також різноманітні свята — головню релігійні та патріотичні. Слово «свято» (урочистий, торжествений, знаменний день) має етимологічну близькість зі словами «святій», «свячений», «святий» і має спорідненість з авестійським «spanah» — «святість» та давньоіндійським «śvāntāh» — «квітучий»²³.

Дослідники свята, як феномену людської культури, визначили його функції, серед основних: ідеологічна (свято як засіб залучення людей до традицій, ідей та вірувань і їх закріплення у масовій свідомості); компенсаторна (задоволення обмежених у будні по-

¹⁹ Кметь Є. Спогади. Любачивщина на шляху боротьби. — Дніпропетровськ, 2000. — С. 95–96, 210

²⁰ Там само. — С. 95–96.

²¹ Кордан А. Один набій з набійниці... — С. 124–125; Борець Ю. УПА у вирі боротьби... — С. 43

²² Літопис Української повстанської армії. — Торонто, 1987. — Т. 14: Перемищина — Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи. — С. 118

²³ Етимологічний словник української мови: У 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. — К., 1983. — Т. 5: Р — Т / Укл.: Р. В. Болдирев та ін. — 2006. — С. 199–200.

Святкування Великодня в УПА.

треб: їжі, напоях, відпочинку, стримуванні поведінки)²⁴. Важливою складовою свята є присутність почуття радості, піднесення, позитивного емоційного настрою, наявність саме «святковості». На відміну від церемоній, які є більш стриманими і холодними за емоційним настроєм. У них більше значення надається запропонованому сценарію та розписаним заходам, в яких учасники церемоніалу слідують якомусь обряду²⁵.

У спогадах українські повстанці особливо відзначають релігійні свята. Душевні переживання та незвичайний настрій християнського свята асоціювались у них з дитинством, чарівністю²⁶.

²⁴ Бурменская Д. К вопросу о роли праздника в жизни общества / Д. Б. Бурменская // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. — Спб., 2008. — № 61. — С. 46–47.

²⁵ Каверина Е. Праздник как эстетический и социальный феномен / Е. А. Каверина // Вестник Томского государственного университета. — Томск, 2009. — № 324. — С. 119.

²⁶ Кметь Є. Спогади. Любачивщина на шляху боротьби... — С. 91–92; Літопис УПА. — Т. 37... — С. 223

Святкування Великодня 1945 р. готувалося всією районною мережею ОУН Перемищини — дівчата пекли паски, калачі, бублики, коржики та розмальовували писанки. Частину висилали до відділів УПА на Лемківщину, де населення жило бідніше. Лемківський повстанець І. Дмитрик якраз описував один з таких дарунків: «Важко собі уявити напруження, з яким стрільці розглядали великі пакунки... на мить мені вдалося, та чи тільки мені, що до мене простягається рука рідної мами»²⁷. Проводились святкові вистави для сотень УПА, які організували за допомогою культурно-освітнього референта у відділах²⁸. Удосвіта біля вівтаря шикувались дві сотні УПА, провідники, теренові боївки та підпільники. Були також дівчата з підлісних сіл, що допомагали у приготуваннях²⁹.

На свята серед людей брав слово провідник або командир: «Перед чолом сотні став к-р 'Хрін'... виголосив промову та побажав воякам щасливих свят. Промова була коротка, але палка». На привітання «Христос Воскрес» відповідали «Воскресне Україна»³⁰. Повстанці також брали участь у спільних богослужіннях з місцевим населенням, або у лісових масивах з запрошеним священиком³¹. Після свята був «обливаний понеділок» і тут наступала пора коли кожного, навіть командира, могли облили. Старшини, зокрема сотенний 'Хрін', заохочували радісну атмосферу бо: «веселий вояк ніколи не буде думати про невгоди і родину, яку мусив залишити»³².

Навіть загрозливі наслідки облав під час операції «Вісла» у 1947 р. не завадили підпільникам ОУН і повстанцям УПА урочисто відсвяткувати Великдень та Зелені свята, на які вони також зуміли приготувати святкові страви³³. Сотенний 'Хрін' отримав від дівчат-підпільниць подарунка — святковий вафельний торт, який командир розділив між бійцями сотні³⁴.

²⁷ Дмитрик І. *Записки українського повстанця (У лісах Лемківщини)*. — Л., 1992. — С. 82

²⁸ *Літопис УПА*. — Т. 28... — С. 85; *Літопис УПА*. — Т. 29... — С. 127, 129–130

²⁹ *Кметь Є. Спогади. Любачивщина на шляху боротьби...* — С. 166, 37; *Літопис УПА*. — Т. 28... — С. 87; *Тимочко І. Моя одисея*. — Варшава, 2005. — С. 121

³⁰ *Літопис УПА*. — Т. 30... — С. 258, 324

³¹ *Там само*. — С. 256–258, 325–326.

³² *Там само*. — С. 260, 326

³³ *Борець Ю. УПА у вирі боротьби...* — С. 171–172; *Йовик І. Нескорена армія...* — С. 174–175, 179–180; *Літопис УПА*. — Т. 30... — С. 323–325; *Літопис УПА*. — Т. 37... — С. 243–244.

³⁴ *Літопис УПА*. — Т. 30... — С. 324–325.

На Різдво 1945 р. у таборі сотні «Месники II» (Любачівщина) повстанці організували вертеп з ролями: в тому числі Сталіна, Черчилля, Гітлера, з яким виступали для гостей — селян та підпільників. Атмосфера святкування передалася навіть через сухий офіційний звіт: «Ніччю прибувають підводи з різдвяними дарунками. Здається, жодна армія тепер не має такого багатого свята як ми. Стрілецьтво дуже задоволене з такого піклування людей над ним та радісно зустрічає свято»³⁵. Бійці відділення 'Хріна' колядували у лемківських селах разом з місцевими селянами³⁶.

Різдво та Святвечір 1946 р. підпільники та повстанці бажали відсвяткувати урочисто, хоч і вдалині від родичів, але в колі друзів. Звістку про різдвяний збройний напад на Бірчу вояки сотні 'Громенка' зустріли без ентузіазму. Наказ командирів шикуватись до бою застав їх зненацька не менше за польських солдатів, що не очікували нападу у повстанський святковий вечір. Всі хотіли провести «релігійно-сімейне» свято традиційно³⁷.

Сотня 'Дідика' на Різдво 1946 р. квартирувала у таборі в лісі. Була оголошена збірка, де командир побажав воякам наступне Різдво святкувати вдома в незалежній Україні. Опісля повстанці співали та колядували, і навіть у важких партизанських умовах вміли радіти³⁸.

Підготовка до свята іноді ставала доволі ризикованою. Щоб приготувати різдвяні страви, господарському референту І. Тимочко доводилось ходити до довколишніх сіл, що могло розконспірувати постій повстанців. З приготуванням святвечора допомогла родина місцевого священика, і усе пройшло «урочисто і достатньо». За збігом обставин чи ні, але на наступний день у цьому ж селі Польське Військо вчинило облогу на квартиру надрайонного провідника ОУН С. Голяша-«Мара»³⁹.

Господарі накривали святковий стіл для розквартированих підпільників та бойовиків СБ. У світлі свічок за одним столом збирались повстанці, селяни-хазяї. Провідник виголошував молитву.

³⁵ Там само. — С. 170—171.

³⁶ Там само. — С. 241.

³⁷ Борець Ю. УПА у вирі боротьби... — С. 86-88; Йовик І. Нескорена армія... — С. 99.

³⁸ Кметь Є. Спогади. Любачивщина на шляху боротьби... — С. 125; Літопис УПА. — Т. 29... — С. 158—159.

³⁹ Тимочко І. Моя одисея. — Варшава, 2005. — С. 133.

Після вечері колядували у селах⁴⁰. Незважаючи на всі сподівання, наступне Різдво 1947 р. ті самі підпільники зустрічали вже в інших умовах — в криївці серед лісів Лемківщини. Але й там влаштували святкові урочистості з вечерею та колядками⁴¹.

Інколи, у періоди спокою у терені, стрільці та старшини УПА могли отримати кількадечну відпустку. Про такий відпочинок на Різдво 1947 р. оповідає О. Конопаський, який святкував у знайомих в селах Перемищини. У той час як його сотня квартирувала у кількох лемківській населених пунктах⁴².

Новий рік теж був серед свят, що відзначали упівці. Основним побажанням було зустріти наступний рік у вільній державі. Особливо любили свято місцеві люди — сподівались, що Новий рік будуть зустрічати з вояками УПА. Сотенні наказували чотам квартирувати у різних селах району, щоб задовольнити кілька сіл. Так само у селах урочисто святкували Миколая та Йордан (Водохрещя)⁴³.

Хоча не завжди всім повстанцям вдавалося по-справжньому відсвяткувати. Тим бійцям, що потрапляли до службової чоти під час свята, заборонялось вживати алкоголь — вони мали охороняти всіх інших. Так було з О. Конопаським на Йордан 1947 р.⁴⁴

Закарпатське керівництво ОУН приділяло значну увагу святам. В інструкціях КП наголошувалось, що свята Миколая, Різдва та Новий Рік 1945—1946 рр. слід використати з метою пропаганди, об'єднуючи революціонерів та народ у взаємодопомозі та солідарності⁴⁵. Повстанці ділили з селянами не тільки біду, а й радості.

Про свята патріотичні більше інформації можемо знайти саме в офіційних документах ОУН — інструкціях та звітах, підпільній пресі. В оперативних звітах ТВ «Лемко» та «Бастіон» патріотичні свята згадані у розділі «політвиховання». З огляду на те, що у документах особистого походження згадок про патріотичні свята набагато

⁴⁰ Літопис УПА. — Т. 37... — С. 136—137.

⁴¹ Там само. — С. 222.

⁴² Там само. — С. 305.

⁴³ Дмитрик І. Записки українського повстанця (У лісах Лемківщини)... — С. 101—102; Йовик І. Нескорена армія... — С. 108—110.

⁴⁴ Літопис УПА. — Т. 30... — С. 306.

⁴⁵ Архів Центру Досліджень Визвольного Руху (далі — АЦДВР). — Ф. 9. — Т. 32. — Інструкція КП Закарпаття. 27.11.1945 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/10148/>

менше, ніж про релігійні, можемо припустити, що для учасників визвольного руху на Закарпатті вони були більш формальними та офіційними. Відповідним було й внутрішнє ставлення до них.

Залежно від вільного часу та погодної ситуації, у терені відділи УПА організовували патріотичні свята у різних масштабах. Це могли бути урочисті збори населення у селах з варіативними програмами святкування. А бувало, що обмежувались лише власним відділом — короткими тематичними промовами та бесідами.

Популярними були свято Героїв (23 травня), свято Державності (30 червня)⁴⁶, свято Соборності (22 січня)⁴⁷. На свято Карпатської України, окрім офіційної частини⁴⁸, про події стрільцям УПА розповідали самі захисники Срібної землі, такі як сотенний В. Щигельський-‘Бурлака’⁴⁹.

Іншими важливими датами відзначення були: «свято Базару»⁵⁰, «свято Ольги Басараб» та свято Крут⁵¹. На «свято Моря» (29 квітня) у відділах обговорювали тему «важливості моря для держави»⁵². Приблизне уявлення, що обговорювали на цьому святі можемо отримати зі статті закарпатського підпільного видання «Інформатор», де описувалась історія української експансії у Чорне море. Дата свята пов’язана з 29 квітня 1918 р., коли: «під звук армат українського війська... піднялися українські прапори на щоглах чорноморської флотилії»⁵³.

Слід відзначити, що у закарпатській підпільній періодиці — у виданнях: «Інформатор», «Інформативні вісті», «Перемога» — виходили вітальні замітки до багатьох свят. Звичайно, тут більша увага приділялась патріотичним святкам. Про них друкували коротку історію, чому слід святкувати, яку традицію мають продовжити нинішні покоління українців⁵⁴. У деяких виданнях вміщали

⁴⁶ *Літопис УПА*. — Т. 33... — С. 385–386, 426.

⁴⁷ *Там само*. — С. 271–272.

⁴⁸ *Там само*. — С. 317–318, 508.

⁴⁹ *Там само*. — Т. 14... — С. 84.

⁵⁰ *Бастіон і Батурын. УПА та підпільна адміністрація ОУН в Ярославщині, Любачівщині та Томашівщині в рр. 1944–1947: Документи та матеріали / Упор. М. Іваник, М. Бошно*. — Л., 2012. — С. 160; *Літопис УПА*. — Т. 33... — С. 246–247.

⁵¹ *Літопис УПА*. — Т. 33... — С. 271–272.

⁵² *Там само*. — С. 366–367.

⁵³ *Літопис УПА*. — *Торонто*, 1987. — Т. 16: *Підпільні журнали закарпатської України 1945–1947*. — С. 41–42.

⁵⁴ *Літопис УПА*. — Т. 16... — С. 67, 91, 115, 213, 225, 247, 257, 529, 551.

вірші, присвячені якійсь події⁵⁵. На початку чи в кінці заміток подавались короткі надихаючі гасла на кшталт: «Лицарі Крутів — це наші попередники і наші виховники!»⁵⁶; «Салют Героям Революції!»⁵⁷; «Переміг Христос — переможе й Його Правда на землі!»; «Віруймо свято, що прийде не задовго й для нашої многострадальної Батьківщини великий і щасливий день Різдва, — день Рождества Вільної Незалежної Української Держави!»⁵⁸; «За новий Перший Листопад!»⁵⁹. Святочні статті у повстанських часописах, їх емоційний настрій та пізнавальна складова дозволяють нам зрозуміти, в якому інформаційному полі перебували учасники визвольного руху на Закарпатті, що формувало їх уявлення про складові патріотичних свят.

Крайовий Провідник Я. Старух-‘Стяг’ доручав усім військовим відділам, бойовим частинам та організаційним осередками вшанувати Т. Шевченка 9—11 березня 1946 р. Пропагандисти мали підготувати реферати для населення про великого поета та читати його твори⁶⁰. Цю вказівку повстанці намагались виконати з масовим залученням українських селян. Сотні ‘Біра’, ‘Дідика’ та ‘Хріна’ провели Шевченківські дні 1946 р. у багатьох селах, збираючи кілька сотень людей на мітинги. Тут виголошували промови, читали вірші та реферати про Кобзаря⁶¹.

Інколи разом з патріотичними святами проводили складення присяги та мітинги з ораторами від КП ОУН. Природні умови дозволяли проводити масові заходи. Так, на святі Зброї (серпень 1945 р.) у Корманицькому лісі бійці та командири сотень УПА ‘Бурлаки’, ‘Ластівки’ і ‘Крилача’ склали урочисто присягу вояка УПА. Промовцем був В. Галаса-‘Орлан’, а вояки повторювали слово в слово, поклавши руки на зброю⁶².

⁵⁵ Літопис УПА. — Т. 16... — С. 547.

⁵⁶ Там само. — С. 225.

⁵⁷ Там само. — С. 67.

⁵⁸ Там само. — С. 207.

⁵⁹ Там само. — С. 528.

⁶⁰ АЦДВР — Ф. 9. — Т. 32. — Інструкція КП Закарпаття. 14.02.1946 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/10152/>; Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто; Л., 2001. — Т. 34: Лемківщина і Перемишчина політичні звіти (Документи і матеріали). — С. 813.

⁶¹ Літопис УПА. — Т. 33... — С. 317–318.

⁶² Там само. — Т. 28... — С. 95.

Свято Зброї в сотні «Ударник-4».
Перемищина, 31 серпня 1945 р.

обід, який готувала господарська сітка. На святі присутніми були сотні місцевих селян⁶³. Можна тільки уявити, як подібні заходи діяли на населення, та безперечно підвищували бойовий настрій самих повстанців.

Що цікаво, саме про патріотичні свята пише провідник В. Галаса у своєму спогаді, що майже не торкається питань повсякдення, а присвячений в основному військово-політичним подіям. Це є певним додатковим підтвердженням тези про їх офіційний статус. Свята були для нього чимось іншим — це був час, коли він, як знаний провідник та пропагандист, виголошував промови перед народом. Але це також відіграло важливу роль у підтриманні належного бойового духу вояків⁶⁴.

Висновки. Варіанти проведення дозвілля були невеликі у повстанських умовах. Але навіть такий вільний час — пісня, гра чи просто бесіда — все одно давали можливість згадати про мирні часи та відпочити. Любили святкувати повстанці переважно релігійні свята, що асоціювалися у них з дитинством. Свято, як феномен, дозволяло розслабитись від постійного бойового стресо-

⁶³ Борець Ю. *УПА у вирі боротьби...* — С. 110—112.

⁶⁴ Галаса В. *Наше життя і боротьба. Спогади.* — Л., 2005. — С. 82—83.

вого напруження, а також військової субординації і дисципліни. У випадку з «патріотичними святами» можна почасти назвати їх націоналістичним церемоніалом. У цих важливих датах ми бачимо деякі відзначення, які важливі суто для оунівської спільноти, що кристалізувалась через підпілля, бойові акції та спільні знаменні події. ОУН намагалась через патріотичні свята виховати та належним чином сформувати не тільки своє членство, а й усю націю. Урочистості були додатковим приводом до співпраці та єднання з місцевим населенням, яке зазвичай раділо спільному святкуванню.

На прикладі повстанських свят ми чітко бачимо їх функції — ідеологічно-пропагандистську та компенсаторну — що виражалась у влаштуванні часто не задоволених потреб бійців у харчуванні, емоційній розрядці, сміху та радості, коли дозволено висміяти та залучити до святкових ігор навіть командира. Можна сказати, що свята і години відпочинку дозволяли бійцям УПА і ОУН залишатись людьми у постійній екстремальній ситуації, у якій вони жили.